

Írta: Pataki Zsuzsa

A JELZŐRENDSZER MŰKÖDTETÉSE

JOGSZABÁLYI HÁTTER

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról rögzíti a jelzőrendszer tagjait, kötelező együttműködésüket, feladataikat a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése érdekében.

Az esetmegbeszélés megtartása 15/1998.(IV. 30.) NM. rendelet – a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények valamint személyek szakmai feladatairól és működési feltételeiről – 14-15 §-ában került szabályozásra.

Ennek értelmében az esetmegbeszélés megtartható szükség szerint, de legalább havi rendszerességgel, a megfelelő szakemberek és a jelzőrendszer tagjainak a bevonásával.

Ezen túl évente legalább egy alkalommal összefoglalóan át kell tekinteni a település gyermekvédelmi rendszerének működését, mely megbeszélésen jelen kell lenniük a településen gyermekvédelemmel foglalkozó szakembereknek és a jelzőrendszer tagjainak.

A gyermekjóléti szolgálatok feladata a jelzőrendszer működtetése, az esetmegbeszélések és a gyermekvédelmi tanácskozások megszervezése és lebonyolítása.

A Szociális Munka Etikai Kódexe szerint a szociális munkás, a szociális munkát végző szakember az elfogadott etikai normák alapján és szakértelemmel végzi munkáját, felelősséget vállal az általa nyújtott szolgáltatásokért.

A gyermekjóléti szolgáltatás alapvető prevenciós feladata az észlelő- és jelzőrendszer működésének biztosítása, mely lehetővé teszi mindazoknak a szakembereknek az együttműködését, akik bárhol, bármilyen formában kapcsolatba kerülnek a gyermekkel.

Az észlelő- és jelzőrendszerben résztvevők részben a törvényben szabályozott és meghatározott feladatokat látják el, a gyermekvédelem rendszeréhez kapcsolódó területen, részben pedig különböző szolgáltatásokat nyújtanak a családok és azon belül a gyermekek részére.

A munka eredményessége érdekében egy jól működő személyes kapcsolat kiépítése szükséges, amelynek célja, hogy a szolgáltatásra szoruló gyermeket és a családot érintő feladatokat meghatározza, összehangolja.

Az észlelő- és jelzőrendszer tagjai a következők:

- egészségügyi szolgáltatást nyújtók, különösen a védőnői szolgálat, a házi orvos, a házi gyermekorvos
- személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók, különösen a családsegítő szolgálat és a családsegítő központ
- közoktatási intézmények, különösen a nevelési, oktatási intézmény, nevelési tanácsadó
- rendőrség
- ügyészség
- bíróság
- menekültéket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása
- A társadalmi szervezetek, egyházak, alapítványok.

A fenti intézmények és személyek kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, illetve indokolt esetben kötelesek hatósági eljárást

kezdeményezni és a gyermek családban történő nevelésének elősegítése, a veszélyeztetettség megelőzése és megszüntetése érdekében kötelesek egymással együttműködni.

A gyermekjóléti szolgálat tevékenysége során együttműködik az észlelő- és jelzőrendszer tagjaival, a helyi önkormányzat jegyzőjével, a gyermekek és családjaik számára döntést hozók szervével vagy tagjaival, a városi gyámhivatallal, a gyermekvédelmi szakellátás tagjaival, adott esetben a gyermek hivatásos pártfogójával, és bárkivel, aki a gyermek érdekében, ügyében segítőtve válhat. A gyermekjóléti szolgálat családgondozója mint esetgazda kezeli, koordinálja, a szociális munka eszközeivel segíti az eset megoldását, s ha kell, családgondozást végez.

Aki a problémát már a kialakulásának idején észleli és jelzi, az segíti a gyermekjóléti szolgálatot abban, hogy a megoldás érdekében a leghatékonyabb, legkompetensebb segítőtvet tudja összehozni.

Szervező, koordináló tevékenységével teszi lehetővé a teammunka kialakulását és működését. Ennek célja, hogy a különböző szakemberek a segítő tevékenység során, a maguk területén ellátva feladataikat, egymással konzultálva, egymás munkáját megismerve, támogatva és azt kiegészítve dolgozzanak a közös cél érdekében.

Az észlelő- és jelzőrendszer hatékony működésének alapja az abban résztvevők korrekt együttműködése. Ez feltételezi a gyermek érdekeit és a szakmai kompetenciákat figyelembevevő kölcsönös tájékoztatást.

Az információadás többféle módon is történhet, azonban annak tartalmát az adatközlő nevének, az adatközlés idejének pontos rögzítésével fel kell tüntetni a gondozott személy egyéni dokumentációjában. Csak ily módon válik lehetővé az eset követése, a helyzet értékelése, a döntések előkészítése és meghozatala, valamint szükség esetén a más szakembernek történő esetátadás.

A JELZŐRENDSZER TAGJAI

I. Egészségügyi szolgáltatók:

1. Védőnői szolgálat – a két szolgálat feladatainak hasonlóságait és különbözőségeit, az együttműködés lehetséges és szükséges formáit fontos tisztázni.

A szakmai jogszabályok által előírt feladatok a következő kötelezettségeket róják a védőnőkre, illetve a gyermekjóléti szolgálatok munkatársaira külön-külön, a kompetencia határok megjelölésével.

Szakmai jogszabályokban előírt speciális feladataik:

a) védőnői szolgálat számára – (egészségügyi megközelítés) a családok egészségnek megőrzése, a betegségek megelőzése, megbetegedés esetén az egészségi állapot mielőbbi helyreállítása, tartós betegség esetén a lehető legjobb állapot biztosítása.

Feladatai közé tartozik: a várandós anyák, és a 0-16 éves korú gyermekek és a családjaik gondozása.

Elsősorban speciálisan egészségügyi, részben mentálhigiénés, kisebb mértékben szociális tájékoztatás, tanácsadás, segítségnyújtás a feladata.

b) gyermekjóléti szolgálat számára – (szociális megközelítés) a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődésének elősegítése, biztosítása, a veszélyeztetettség megelőzése és a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése, a gyermek családjából történő kiemelésének megelőzése, valamint a szociális válsághelyzetbe került várandós anyák segítése.

Elsősorban speciálisan szociális, részben mentálhigiénés és kis mértékben egészségügyi tájékoztatás, tanácsadás, segítségnyújtás a feladata, melyet komplex szervező, szolgáltató, gondozó tevékenység keretében lát el.

Védőnői szolgálat	Gyermekjóléti szolgálat
1997. évi CUV. Törvény az egészségügyről 33/1992.(XII. 23.) NM. rendelet a terhes gondozásról 5/1995. (II. 8.) NM. rendelet a körzeti védőnői szolgálatról 26/1997. (IX. 3.) NM. rendelet az iskola egészségügyi ellátásról 51/1997. (XII. 18.) NM. rendelet a kötelező egészségbiztosítás keretében...	1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 15/1998. (IV. 30.) NM. rendelet személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

2. házi orvosi, házi gyermekorvosi szolgálat

Sajátságos helyzet alakult ki a törvényi szabályozásnak köszönhetően az együttműködés megvalósításakor, ugyanis az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről a titoktartási kötelezettséget az alábbiak szerint definiálja:

138. § (1) Az egészségügyi dolgozót, valamint az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személyt, minden a beteg egészségi állapotával kapcsolatos, valamint az egészségügyi szolgáltatás nyújtása során tudomására jutott adat és egyéb tény vonatkozásában, időbeli korlátozás nélkül titoktartási kötelezettség terhel, függetlenül attól, hogy az adatokat közvetlenül a betegtől, vizsgálata vagy gyógykezelése során, illetve közvetetten az egészségügyi dokumentációból vagy bármely más módon ismerte meg.

(2) A titoktartási kötelezettség nem vonatkozik arra az esetre, ha ez alól a beteg felmentést adott vagy jogszabály az adat szolgáltatásának kötelezettségét írja elő.

Ugyanakkor e törvény a 3. §-a meghatározza a veszélyeztető állapotot, mely az az állapot, amelyben az azonnali intézkedés hiánya a beteg vágy más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül fenyegető helyzetet eredményezne, illetőleg a környezetére közvetlen veszélyt jelentene.

A beteg beleegyezésére nincs szükség abban az esetben, ha az adott beavatkozás vagy intézkedés elmaradása mások – ideértve a 24. hetet betöltött magzatot is – egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyezteti.

Kiskapuként használható még az orvosi titoktartásról szóló jog szabályozása a 25. § (3) bekezdése: „Az érintett beteg egészségügyi adatait annak hozzájárulása hiányában is közölni kell, amennyiben ezt:

- a) törvény elrendeli,
- b) mások életének, testi épségének és egészségének védelme szükségessé teszi.”

A (4) bekezdés szerint pedig „Az érintett beteg hozzájárulása nélkül a beteg további ápolását, gondozását végző személlyel közölni lehet azokat az egészségügyi adatokat, amelyek ismeretének hiánya a beteg egészségi állapotának károsodásához vezethet”.

A törvény 17§ (2) bekezdése szerint „A beteg beleegyezésére nincs szükség abban az esetben, ha az adott beavatkozás vagy intézkedés elmaradása

a) mások – ideértve a 24. hetet betöltött magzatot is -egészségét vagy testi épségét súlyosan veszélyezteti....”

Feladatai között szerepel az ifjúság-egészségügyi gondozás, a kiskorúak harmonikus testi és lelki fejlődésének elősegítése.

Az egészségügyi alapellátás és szakellátás területén működő egészségügyi szolgáltatók feladataik ellátása során kiemelt figyelmet fordítanak a gyermekek egészségét veszélyeztető tényezők megelőzésére, felismerésére és megszüntetésére.

Ennek érdekében együttműködnek a közoktatási, a szociális és családsegítő, a gyermekek védelmét ellátó intézményekkel, személyekkel, és szükség esetén megfelelő intézkedést kezdeményeznek.

Sajátos helyzeteket eredményezhet, hogy gyermekjóléti szolgálatok egyenrangú partnerként kell, hogy koordinálják a gyermekekkel kapcsolatba kerülő szakembereket. Komoly feladatot, nagy szakmaiságot és „talpraesettséget” igényel, hogy a hierarchikus felépítésű orvostársadalom bármely tagja valóban partnernek tekintse a szociális munkást.

// Személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók

1. Családsegítő szolgáltatás

A családsegítés célja szociális és mentálhigiénés problémák esetén az életvezetési nehézségek elhárításának és feloldásának, továbbá a helyi szociális szükségletek feltárásának és megoldásának elősegítése.

A törvény értelmében a gyermekjóléti tevékenység, a gyermekjóléti alapellátások alapelve a gyermek családban tartása, illetve annak megelőzése, hogy a család belső működését befolyásoló intézkedést kelljen alkalmaznia.

A két szolgálat az együttműködés feltételeit írásos szerződésben rögzítheti. A szerződés tartalmazza az esetgazda nevét, az együttesen kidolgozott gondozási tervet, az esetmegbeszélések gyakoriságát. A két szolgálat a közös ügyek kapcsán esetkonferenciát tart.

FELADAT- ÉS KOMPETENCIA-KÖRÖK AZ 1997. ÉVI XXXI. TÖRVÉNY ÉS A 15/1998.(IV30.) NM. RENDELET EGYES PARAGRAFUSAI ALAPJÁN.

VALAMINT AZ 1993. III. TÖRVÉNY A SZOCIÁLIS ELLÁTÁSOKRÓL... ÉS A 2/1994. (I. 30.) NM. RENDELET VONATKOZÓ SZAKASZAI ALAPJÁN

Problémák	Családsegítő Szolgálat	Gyermekjóléti szolgálat	Együttműködési formák
Szociális problémák miatt veszélyeztetett, illetve krízishelyzetben lévő gyermektelen családoknak történő segítségnyújtás	+	-	-
Szociális problémák miatt veszélyeztetett, illetve krízishelyzetben lévő gyermekes családok segítése	+	+	családgondozás, információcsere, esetkonferencia
Családi szociális feszültségek okainak feltárása, segítségnyújtás	+	+	esetmegbeszélés, információcsere
Egyének kapcsolatkézségének javítása	+	-	-
Családok kapcsolatkézségének javítása, pár- és családterápiás tevékenység végzése	+	+	információcsere, esetmegbeszélés
Természetbeni, anyagi és személyes támogatások közvetítése	+	+	információcsere
Hivatalos ügyek intézésének segítése	+	+	információcsere

Együttműködés más intézményekkel, társadalmi szervezetekkel	+	+	információcsere
Gyermekek veszélyeztető szülői magatartás, bánásmód, elhanyagoló szülői nevelés, brutalitás, abúzus, szülő alkoholizálása	+	+	információcsere, esetkonferencia, családgondozás
Gyermekek érintő életvezetési problémák	+	+	-
Óvoda, iskola vagy más intézmény jelzésére a gyermeket érintő problémák (magatartási, tanulási, kapcsolati)	+	+	-

///. Közoktatási intézmények

A közoktatási törvény a működés rendjéről szóló fejezetében meghatározza, hogy „a nevelési-oktatási intézmény ellátja a tehetségkutatással és tehetséggondozással, a korai tanulási, beilleszkedési zavarok korrekciójával, a hátrányos helyzetű gyermekek felzárkóztatásával, valamint a gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatokat.

- felderíti a gyermekek és tanulók fejlődését veszélyeztető okokat
- pedagógiai eszközökkel törekszik a káros hatások megelőzésére, ellensúlyozására.

Szükség esetén a gyermek, tanuló érdekében intézkedést kezdeményez. A gyermek- és ifjúságvédelemmel kapcsolatos feladatok ellátását a gyermekjóléti szolgálat segíti.”

A bölcsőde ugyan nem közoktatási intézmény, de a gyermek veszélyeztetettségének észlelésénél elsődleges intézmény, így gyermekvédelmi szempontból azok vonatkoznak rá, mint az óvodára.

Lényeges, hogy a gyermekvédelmi tevékenység – mint a közoktatási intézmény alaptevékenységi körébe tartozó – kötelezően beépül az intézmény pedagógiai programjába.

A közoktatási intézmények feladata a gyermek veszélyeztetettségétől függően kettős.

1. Jelzéssel kell élni a gyermekjóléti szolgálat felé.
2. Súlyos veszélyeztetés esetén (bűncselekmény, abúzus) közvetlenül hatósági eljárást kell kezdeményezni.

1. Az óvodai gyermekvédelem

A problémamegelőző gyermekvédelem egyik első, legfontosabb „jelzőintézménye”, ahol a gyermekek a nap jelentős részét töltik.

Elérhető, segíthető, befolyásolható, családjukkal, környezetükkel a kapcsolat folyamatos.

A hátrányos és veszélyeztetett helyzetű gyermekek könnyen „kiszűrhető”, hiszen a gyermekkel az óvodapedagógus közvetlen kapcsolatban van.

A családok számára a korábban kialakított megfelelő kapcsolat révén, krízis esetén történő együttműködés, segítség könnyebben biztosítható.

A gyermekvédelmi felelős felderíti a gyermekek fejlődését veszélyeztető okokat. Alapfeltétel, hogy ismerje a gyermek személyiségét, családi hátterét, környezetét, baráti és kortársi kapcsolatait.

Pedagógiai eszközökkel törekszik a káros hatások megelőzésére, illetve ellensúlyozására.

Megoldási lehetőségek:

- többszöri családlátogatás, nevelési segítség, tanácsadás
- szülők figyelmének felhívása a gyermek fejlődésének sajátosságaira
- fejlesztő, felzárkóztató óvodai programok szervezése

- a gyermek nevelési tanácsadóba irányítása
 - javaslat egészségügyi ellátás igénybevételére, gyermek-ideggondozói és gyermekpszichiátriai vizsgálatra
 - rendszeres és rendkívüli gyermekvédelmi támogatásra javaslat
 - indokolt esetben természetbeni juttatás kezdeményezése
- javaslat a gyermek más formában történő napközbeni ellátására – családi napközi, házi gyermekfelügyelet
- a szülők kérelmére vagy beleegyezésével javaslat a gyermek átmeneti gondozására
- Amennyiben pedagógiai eszközökkel nem sikerül a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, szükséges a gyermekjóléti szolgálat felé jelzéssel élni a közös problémamegoldás érdekében.

2. Iskolai gyermekvédelem

A gyermek és ifjúságvédelmi felelős segíti az iskola pedagógusainak gyermek- és ifjúságvédelmi munkáját. Feladata különösen:

- az osztályokat felkeresve tájékoztatja a tanulókat arról, hogy milyen problémával, hol és milyen időpontban fordulhatnak hozzá, továbbá, hogy az iskolán kívül milyen gyermekvédelmi feladat ellátó intézményt kereshetnek fel.
- A pedagógusok, szülők, vagy tanulók jelzése alapján, a velük folytatott beszélgetés során megismert veszélyeztetett tanulók esetében családlátogatáson megismeri a tanuló családi környezetét.
- Gyermekbántalmazás védelme vagy egyéb pedagógiai eszközökkel meg nem szüntethető, veszélyeztető tényezők megléte esetén értesíti a gyermekjóléti szolgálatot.
- A gyermekjóléti szolgálat felkérésére részt vesz az esetmegbeszéléseken.
- A tanuló anyagi veszélyeztetettsége esetén a rendszeres vagy rendkívüli gyermekvédelmi támogatás megállapítását kezdeményezi az illetékes települési önkormányzatnál. Szükség esetén javaslatot tesz természetbeni ellátás biztosítására.
- Az iskolában a tanulók és a szülők által jól látható helyen közzéteszi a gyermekvédelmi feladatot ellátó fontosabb intézmények – gyermekjóléti szolgálat, nevelési tanácsadó, drogambulancia – címét és telefonszámát
- Tájékoztatást nyújt a tanulók részére szervezett szabadidős programokról.
- Nyilvántartást vezet az iskolában lévő veszélyeztetett, illetve hátrányos helyzetű tanulókról.
- Pedagógiai jellemzést, környezettanulmányt készít, melynek felvétele során személyesen tájékozódik a család életéről, körülményeiről, mely alapját képezheti a későbbiekben a gyermekjóléti szolgálattal való közös munkának, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében.

3. Nevelési tanácsadó

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX törvény 35.§ 3. bekezdése szabályozza a nevelési tanácsadó – az egyik pedagógiai szakszolgáltatást ellátó intézmény-feladatait. A nevelési tanácsadó feladatait pontosította a közoktatási törvény módosításáról szóló 1999. évi LXVIII törvény.

A nevelési-oktatási intézmények alaptévékenységük körében a gyermekvédelmi rendszerhez kapcsolódó feladatot látnak el, a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése érdekében.

Különös jelentősége van a nevelési tanácsadóval kialakított kapcsolatnak, mivel fő tevékenysége nevelési, pszichológiai tanácsadás. Magatartási rendellenességgel, beilleszkedési zavarokkal, tanulási nehézségekkel küzdő gyerekek, tanulók problémáinak

feltárása. Korrekciós célú, családközpontú foglalkoztatás, komplex pedagógiai és pszichológiai módszerekkel, iskolaérettségi vizsgálat végzése, szakvélemény készítése.

Feladata még: rehabilitációs célú foglalkoztatás, a pedagógus és a szülő bevonásával.

A foglalkozások kellő időben történő biztosítása sok esetben megelőzhetné a gyermek veszélyeztetettségének kialakulását.

Veszélyeztetettség észlelése esetén jelzéssel él a gyermekjóléti szolgálatnál, indokolt esetben hatósági eljárást kezdeményez.

A szakmai kompetenciáját meghaladó esetekben gondoskodik a gyermek más szakintézménybe való irányításáról.

A nevelési tanácsadó szakfeladatait minden esetben a szülők tudtával és egyetértésével látja el.

Kivételt jelentenek az alábbi esetek:

- egyes serdülő-ifjúkori problémák
- azok az esetek, ahol a szülő magatartása súlyos testi, lelki, életveszélyes sérelmet okoz.

Ha a szülő együttműködésre képtelen, vagy a gyermek súlyosan veszélyeztetett, a nevelési tanácsadó a gyermekjóléti szolgálatnál vagy a gyámhivatalnál intézkedést kezdeményez.

A szakszolgálat nyújtotta lehetőségekkel a szülő nem köteles élni.

Kivételt képez:

- ha jogszabály írja elő a gyermek vizsgálatát (beiskolázás előtt)
- ha gyámhivatali határozat ill. a gyermekjóléti szolgálat jelzése alapján
- a jegyző írja elő a vizsgálatot vagy a rehabilitációs célú foglalkoztatást.

IV. Rendőrség, ügyészség, bíróság

A következő jogszabályok alapján készült ez a fejezet. Az 1978. évi IV. törvény A Büntető törvénykönyvről (Btk.), az 1973. évi I. törvény A büntetőeljárásról (Be.), az 1968. évi I. törvény A szabálysértésekről és a 7/1998. (III. 11.) NM rendelet A fiatalok pártfogó felügyeletének végrehajtási szabályairól.

A segítő szakmáktól némileg eltérő sajátos működési móddal bíró szervezet. Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermek testi, lelki fejlődését veszélyeztető esetben kötelezővé teszi a jelzést és az együttműködést a rendőrségnek, az ügyészségnek és a bíróságnak is.

Az állam meghatározott magatartásokat bűncselekményként kezel. Kormányrendelet és önkormányzati rendelet ezen kívül szabálysértéssé nyilváníthat egyes cselekményeket a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvényben meghatározottakon túl is.

Bűncselekmény az a szándékosan vagy – ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli el.

Az elkövető nem büntethető, ha a bűncselekményt gyermekkorban (14 év alatt), kóros elmeállapotban, kényszer vagy fenyegetés hatása alatt, tévedésben, jogos védelmi helyzetben vagy végszükségben követte el. A 14 év alatti elkövető esetében csak és kizárólag büntetőjogi büntetlenségről van szó, s ez nem jelenti az általa elkövetett cselekmény következmények nélkül maradását, hiszen a gyámhatóságokon és a gyermekvédelmi szolgálatokon keresztül gyermekvédelmi intézkedésnek van helye. Fiatalok (14-18 év közötti gyerekekre) vonatkozó speciális előírás, hogy a tanköteles vagy rendszeres iskolai oktatásban részesülő elkövetővel szemben nem az általános

szabálysértési hatóságok (rendőrség vagy önkormányzat polgármesteri hivatala), hanem a gyámhatóság jár el.

1. Rendőrség

A Büntető Törvénykönyv XIV. fejezete – a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények – írja le azokat a bűncselekményeket, melyeket kiskorúak és fiatakorúak ellen elkövethetnek. Ezért tartjuk a felsorolását szükségesnek. Észlelésekor a rendőrségnek jelzési kötelezettsége van, a gyermek veszélyeztetettségének megszüntetése érdekében.

Családi állás megváltoztatása: Aki más családi állását megváltoztatja, így különösen gyermeket kicserél vagy más családba csempész, büntettet követ el.

Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása: Aki végrehajtható hatósági határozat alapján elhelyezett kiskorút attól, akinél a hatóság elhelyezte, annak beleegyezése nélkül, az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából elvisz, avagy a kiskorút rejtve vagy titokban tartja, vétséget követ el.

Kiskorú veszélyeztetése: Ha a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti, büntettet követ el. Büntetendő az a nagykorú személy is, aki a kiskorúval kényszermunkát végeztet.

Erőszakos közösülés: Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közösülésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közösülésre használja fel, büntettet követ el.

Szemérem elleni erőszak: Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra, vagy ennek eltérésére kényszerít, vagy másnak a védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát fajtalanságra használja fel.

Természet elleni fajtalanság: Az a tizenhatalcadik életévét betöltött személy, aki ennél fiatalabb, azonos nemű személlyel fajtalankodik.

Természet elleni erőszakos fajtalanság: Aki azonos nemű személyt erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel fajtalanságra vagy ennek eltérésére kényszerít, vagy védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát használja fel fajtalanságra.

Megrontás: Aki a tizenegyedik életévét be nem töltött személlyel közösül, valamint az a tizenhatalcadik életévét betöltött személy, aki tizenegyedik életévét meg nem haladott személlyel fajtalankodik.

Vérfertőzés: Aki egyenes ági rokonával közösül vagy fajtalankodik. Aki testvérével közösül, vétség miatt büntetendő.

A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – olyan köztörvényes bűncselekményt említünk, melyben fiatakorú érintett lehet:

- garázdaság
- lopás
- jármű önkényes elvitele

2. Ügyészség

A jelzési kötelezettség az ügyészséget illetően nem a gyermekjóléti szolgálat, hanem a jegyző, a gyámhatóság, valamint a pártfogó felügyelet feladata.

A gyermekjóléti szolgálat együttműködése a fentiekkel úgy valósul meg, az ügyészégi megkeresést követő védelembevételi tárgyalás során, valamint a később részletesen tárgyalta pártfogói felügyelet gyakorlásának alkalmával.

A visszajelzést is a gyámhatóság feladata megtenni, a lefolytatott eljárást követően a védelembevétel tényéről, illetve a védelembevétel mellőzésével kijelölt családgondozó személyéről.

A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések

Fiatalkorú terheltekkel szemben a büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jog több vonatkozásban a felnőtt elkövetőkhöz képest eltérő szabályokat állapít meg. Ennek hátterében az áll, hogy a fiatalkorú kritikai, erkölcsi, értelmi fejlődése még ebben az életszakaszban is alakulóban van, a polgári jogi szabályok szerint korlátozottan cselekvőképes személynek tekintendő, aki még csekély élettapasztalattal rendelkezik, nem minden esetben képes maradéktalanul felismerni cselekménye valamennyi magára, társadalomra hátrányos következményeit.

A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjék, a társadalom hasznos tagjává válják, ezért a megtorlás helyett főként a nevelés eszközeit használja elsődlegesen a büntetőjog.

A fiatalkorúakkal szembeni eljárás során elsődlegesen azt kell megvizsgálni, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó intézkedés – azaz megrovás vagy próbára bocsátás – alkalmazásának. Szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

Büntetések és intézkedések a fiatalkorúakra vonatkozóan

Vádemelés elhalasztása.

Szabadságvesztés.

Közérdekű munka, amit csak akkor lehet kiszabni, ha a terhelt az ítélelhozatalkor a 18. életévet betöltötte.

Pénzbüntetés, ha a fiatalkorúnak önálló keresete, jövedelme illetve vagyona van.

Közügyektől való eltiltás, ha egy évet meghaladó szabadságvesztésre ítélte a bíróság.

Foglalkozástól való eltiltás.

Járművezetéstől való eltiltás.

Kitiltás.

Kiutasítás.

Megrovás.

Próbára bocsátásnak bármely bűncselekmény esetén helye van, a próbára bocsátott fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll. Ebben az esetben a bíróság a pártfogó felügyeletet határozatlan nem elrendeli, hanem megállapítja.

Kényszergyógykezelés.

Kényszergyógyítás, aminek javítóintézeti nevelés elrendelése mellett is helye van.

Elkobzás.

Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges.

Pártfogó felügyelet.

A bíróság, ha a fiatalkorúval szemben mellékbüntetésként a kitiltást alkalmazza, akkor a megfelelő családi környezetben élő fiatalkorút nem lehet abból a helységről kitiltani, amelyben a családja él. A megfelelő családi környezet alkalmas arra, hogy elősegítse a fiatalkorú helyes irányú fejlődését, társadalmi beilleszkedését.

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendelet 53.§-a az elbocsátásról rendelkezik. Az elbocsátás előkészítése során az utógondozó felkeresi a

fiatalkorú családját, a településen gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó intézményt vagy személyt, valamint területileg illetékes hivatásos pártfogót annak érdekében, hogy megismerje a fiatalkorú számára az elbocsátás után rendelkezésre álló lakhatási, munkavégzési vagy továbbtanulási lehetőségeket, egyidejűleg tájékoztatást ad a fiatalkorú magatartásáról, iskolai előmeneteléről, elbocsátás utáni terveiről.

Az utógondozó – a gyermekjóléti szolgálat és a hivatásos pártfogó segítségével – előkészíti, megszervezi és segíti a fiatalkorú családjába való visszatérését, vagy ha ez nem lehetséges, önálló életének megkezdését.

A fiatalkorúak pártfogó felügyelete

A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtási szabályairól a 7/1998. (III. 11.) NM rendelet rendelkezik. A pártfogó felügyelet célja a fiatalkorú társadalmi beilleszkedésének elősegítése, valamint az általános és a bíróság, illetve az ügyész által előírt külön magatartási szabályok betartásának ellenőrzése. Ennek keretében a pártfogolt köteles a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani, a pártfogónál a megjelölt időpontban jelentkezni, részére a szükséges felvilágosítást, különösen lakó-, illetve tartózkodási helyének, munkahelyének, illetve tanulmányai helyének, valamint családi körülményeinek megváltozásával kapcsolatos tényeket bejelentve megadni.

A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogó látja el. Ez vonatkozik azon pártfogoltakra is, akik az intézkedés tartama alatt töltik be a tizennyolcadik életévüket. Ha a pártfogolt nem lakóhelyén kíván tartózkodni, valamint, ha a bíróság, illetve az ügyész magatartási szabályként tartózkodási helyéül nem a lakóhelyét állapítja meg, a pártfogó felügyeletet a tartózkodási hely szerint illetékes megyei gyámhivatal mellett működő hivatásos pártfogó látja el.

A hivatásos pártfogó feladata különösen

Segítség nyújtása a pártfogolt számára a társadalomba való beilleszkedéséhez, a bűnismétlés elkerüléséhez.

A hivatásos pártfogó a pártfogolttal, illetve a kiskorú pártfogolt törvényes képviselőjével együtt feltárja a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokat, valamint a bűnismétlés vonatkozásában fennálló, a fiatalkorút veszélyeztető körülményeket, és ezek megszüntetése érdekében – a magatartási szabályok figyelembevételével – pártfogolási tervet készít. A tervnek tartalmaznia kell azoknak az intézményeknek, személyeknek a megnevezését is, akinek a segítségét a terv megvalósításához célszerű igénybe venni.

A hivatásos pártfogó feladatai ellátása során együttműködik a pártfogolt lakó-, illetve tartózkodási helye szerinti gyermekjóléti szolgálattal.

Ennek keretében a hivatásos pártfogó:

- a pártfogó felügyelet kezdetekor tájékozódik a pártfogolt esetleges korábbi gondozásának, védelembe, illetve nevelésbe vételének tapasztalatairól,
- a gyermekjóléti szolgálat meghívására részt vesz az esetmegbeszéléseken, illetve pártfogoltja ügyében esetmegbeszélés tartását kezdeményezi,
- kezdeményezheti, hogy a gyermekjóléti szolgálat javasolja a települési önkormányzatnak olyan új ellátások bevezetését, amelyek speciális képzésekkel, foglalkoztatási lehetőségekkel, hasznos szabadidőprogramokkal segítik a pártfogolt fiatalok iskolai hátrányainak leküzdését, szakképzettségének megszerzését, munkafoglalkoztatását és szabadidejének hasznos eltöltését, s ehhez szakmai javaslatot készít.

A hivatásos pártfogó gyermekvédelmi intézkedést kezdeményez kiskorú pártfogoltja érdekében az illetékes jegyzőnél, illetve városi gyámhivatalnál, ha az a pártfogolt kiskorú környezetében kialakult súlyos veszélyeztető helyzet megszüntetése vagy egyéb ok miatt

szükségesnek látszik. A gyámhivatalnál kezdeményezett intézkedés megtételéről a hivatásos pártfogó értesíti a pártfogolt lakóhelye szerint illetékes jegyzőt.

A fiatalkorú büntetőügyében eljáró ügyészség, illetve bíróság felkérésére elkészítendő környezettanulmányhoz a hivatásos pártfogó tájékozik a fiatalkorú

- vér szerinti családjánál, törvényes képviselőjénél,
- lakóhelye szerint illetékes gyermekjóléti szolgálatnál, a fiatalkorú esetleges korábbi gondozásának, gyermekvédelmi gondoskodásban részesítésének tapasztalatairól.

A környezettanulmányban a hivatásos pártfogó kiemeli azokat a bűncselekmény elkövetésében közrejátszó okokat, illetve körülményeket, amelyek külön magatartási szabály előírásával megszüntethetőek, illetve megváltoztathatóak lennének.

A pártfogó felügyeletet elrendelő határozatról, a pártfogó felügyelet kezdő időpontjáról, a pártfogó személyéről, illetve a pártfogolt tájékoztatásának megtörténtéről a hivatásos pártfogó értesíti:

- a pártfogolt lakó-, illetve tartózkodási helye szerinti rendőrkapitányságot,
- kiskorú pártfogolt esetében a törvényes képviselő lakóhelye szerinti, utógondozás alatt álló pártfogolt esetén a pártfogolt lakó-, illetve tartózkodási helye szerinti gyermekjóléti szolgálatot.

Együttműködés:

A jelzőrendszeri tagok esetében a hatékony együttműködésnek ad keretet, az információkat kicserélő, feladatokat szétosztó esetmegbeszélés, mely a jelzőrendszerben nevesített szakemberek bevonásával történik.

A kliensek érdekében együttműködésre kell törekedni a társszakmák, a gyerekvédelemben érintettek képviselőivel. Részvételükkel esetmegbeszélő csoport vagy esetkezelési konferenciát kell szervezni, melynek formai kereteit mindenkor a csoportra jellemzően kell meghatározni. Legtöbbször a tagok személyes szükségleteinek kielégítése mellett egy vagy több csoport-feladatot is szeretnének a résztvevők elvégezni.

A csoportmunka gyakorlatának keretét a csoport célkitűzése határozza meg (Klein, 1972.). A cél irányítja a csoport összetételét. A szociális csoportmunka tervezett, célzott kiscsoportos tevékenység egy adott szolgáltatás keretében a csoporttal közösen meghatározott cél érdekében. Mesterségesen létrehozott célirányos csoport a feladatcsoport, amelyet olyan kötelekek tartanak össze, melyek egy feladat végrehajtását vagy egy megbízás teljesítését szolgálják. A kommunikáció a speciális csoportfeladatra irányul.

A törvényben meghatározott összetételű csoport működése, akkor lehet igazából hatékony, ha a rendelkezésre álló intézményi és emberi erőforrásokat minél jobban tudják hasznosítani a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése érdekében. Különböző szakértelemmel, képességekkel és nézőpontokkal rendelkező tagok kollektív bölcsességére van szükség.

A csoport munkájának struktúráját és irányát adhat, ha lehetőség szerint meghatározzák az összejövetel napirendjét.

Az esetmegbeszélő csoport:

1. Gyermeket és a családot érintő információk rögzítése, cseréje és a segítő munka során megoldandó feladatok meghatározása és elosztása a munkába bekapcsolódó, a megbeszélésen résztvevő szakemberek között.

2. Közös csoportmunka, mely során az ügyfél problémamegoldásának támogatása és ennek stratégiája a cél.

3. A szociális munka szupervíziójában használatos munkaforma.

Funkciói:

- Segít abban, hogy az elméleti képzések és a megszerzett szakmai ismeretek és információk könnyebben alkalmazhatóak legyenek a mindennapi gyakorlat során.
- Fontos szerepet játszanak a szociális munka értékszempléletének és etikai elveinek a gyakorlatba való átültetésében és az egyes esetekre való alkalmazásukban.
- A csoportban résztvevők megtárgyalják egy kliens vagy egy klienscsoport esetét.
- Fontos a döntéshozatal, a probléma megoldása, a munka összehangolása.
- Feltérképezik a kliens helyzetét, és akciótervet készítenek, melyet minden tag követni fog. (Néha a kivitelezés csak egyetlen tag feladata) A résztvevők csak egyetlen esettel foglalkoznak egyszerre.
- A csoport megvitatja a kliens általános helyzetét, kidolgozza az eset megoldásának lehetséges alternatíváit. Azt az akciótervet fogadja el, amelyik a legtöbbet segíthet a kliensnek. A csoport figyelmét a – klienst is bevonó – segítségnyújtás szándéka köti le.
- A kliens önrendelkezése fontos részét képezi a szociális munka értékbázisának, így alkalmat kaphat a kliens is arra, hogy beleszólhasson a saját életét befolyásoló gondozási tervbe.

Míndezek mellett az esetmegbeszélő csoportok segítséget adnak, és mintául szolgálnak a nehéz érzelmi terhek feldolgozásában és a személyiség védelmében is.

Fontos funkciója még, hogy fejlessze azokat a készségeket, amelyek révén megelőzhetővé és kezelhetővé válik a burn-out, a kiégés jelensége.

Az esetmegbeszélés formája lehet:

- aktuális probléma megbeszélő csoport az érintett szakemberek összehívásával, a konkrét esetekhez kapcsolódóan (szükség szerint, de legalább havonta egyszer)
- tisztázó megbeszélések a különböző szakmák képviselőivel, külön-külön (szükség szerint)
- általános megbeszélés a jelzőrendszerbe tartozó szakmák egy-egy képviselőjének részvételével (havonta)
- speciális esetmegbeszélő forma a tanácskozás, mely a település gyermekvédelmi helyzetét értékeli és koncepciót alakít ki.

Fontos, hogy a csoport kialakítsa **saját működési szabályait**, melyben meghatározza belső etikai elveit, ezeknek magukba kell foglalniuk a résztvevő szakmák saját etikai normáit a titoktartásra, információ nyújtására, előzetes felkérésre történő adatszolgáltatásra vonatkozó szabályait.

Szupervízió

A szociális munkában a segítők munkaeszköze a személyiségük. A beavatkozások eredménytelenségeit csak segítséggel tudja úgy feldolgozni, hogy egy idő után ne jelentkezzen például a kiégés veszélye, a túlzott bevonódás ártalma. Ezt a segítséget nyújtja a szupervízió alkalmazása a segítő szakmákban.

A szupervízió a segítő munka folyamatos háttérszolgáltatása, melyet egy olyan külső szakember nyújt, aki általában nincs benne az intézményi hierarchiában, attól nem függ és nincs ellenőrző-értékelő funkciója.

A szupervízió során a segítő és a szupervízor közös munkájának fókuszában a segítő munka tartalmi kérdései, folyamata vagy a kapcsolati tényezők vannak. Ilyenkor van lehetőség a kliens és helyzetének jobb megértésére, a segítség folyamatában megjelenő tudatos és nem tudatos kapcsolati mozzanatok felismerésére, az ellenállás és áttétel jelenségeinek, a segítő szubjektív érzelmi reakcióinak, kivetítésének a feldolgozására. A szupervízor nem vállalja át a döntés, a kivitelezés, az eredményesség felelősségét. Segít a

probléma továbbgondolásában, irányítja a résztvevőket a probléma azonosításában, segít a tévutak elkerülésében, de nem ad recepteket.

A szupervízió folyamatos tanulást jelent, s abban van nagy jelentősége, hogy hozzásegíti a szupervízió résztvevőjét ahhoz, hogy saját múltbéli tapasztalatait használja munkájában, tanuljon belőle.

Az eredményes szupervíziós folyamatokban a résztvevők és a szupervízor egyaránt gazdagodnak.

Készítette: Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet Alapellátási Osztályának munkatársai és a Martonvásári Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat módszertani gyermekjóléti feladatokat ellátó munkatársai

Asbóth Katalin
Csepeli Marianna
Pataky Zsuzsa
Papp Krisztina